

“FAMILYBOARD – CREATIVE METHODE FOR BIOGRAFIE WORK WHIT CHILDREN

Rosica P. Mihaylova, Ekaterina L. Lyutskanova

ABSTRACT: This article presents the "familyboard" method, which is a kind of helping tool in dealing with systems and families. The emphasis is on interconnections and relationships within the system. The use of the "familyboard" in the counseling process reveals within a relatively short time a variety of opportunities and perspectives for the client, which, depending on the problem, require much more time resource if only verbal methods are used in the process.

KEY WORDS: family bord, counseling, creativ method, social work whith children

Изследването е финансирано по вътрешноуниверситетски проект № РД-08-131/07.02.2018 г. на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“.

За оптималното и ползотворно прилагане на своята професия в практиката социалните работници и социални педагози винаги остават в търсене на новости, творчески и иновативни подходи и инструменти, които да разнообразят, оптимизират и съживят тяхната работа и взаимодействие с клиентите им. Творчески подход и ползването на креативни методи и инструменти в сферата е от особено значение, ако целевата група са деца. Разгледаният в настоящата статия инструмент, спомагащ биографичната работа в социалната работа и други сфери на социалното знание, е по-слабо познат и разпространен в българската социална реалност и практика, но дава възможност за едно творческо прилагане и разнообразяване на традиционните подходи при работата с клиенти, и особено при работата с деца.

Методът „семейна дъска“ е разработен в края на 70-те години в Хамбург от работна група, ръководена от Курт Лудевиг. От 1978 г. нататък „семейната дъска“ се пробира в рамките на изследователски проект. Целта, върху която се концентрират създателите и изследователите в групата е създаване на помощно средство-инструмент, който наред с традиционните методи на работа със семейства и системи, да улеснява процеса на работа – с особен акцент върху семейните констелации, взаимоотношения и взаимовръзки.

Първоначално „семейната дъска“ служи като диагностичен елемент в системната семейна терапия, но скоро започва да се разглежда от неговите създатели като средство за общуване, когато става въпрос за разглеждане на системи. Като спомагателен инструмент в работата с деца и семейства „семейната дъска“ спомага за смислено редуциране на многообразието на семейните процеси чрез една по-лесно достъпна форма на описание. Методът е една своеобразна метакомуникация концентрирана главно върху взаимовръзките в системата/семейството. Използването на „семейната дъска“ в процеса на консултиране разкрива в рамките на относително кратко време едно разнообразие от възможности и перспективи за клиента, които, в зависимост от проблемната ситуация, изискват много повече времеви ресурс, ако се прилагат само вербални методи в процеса. Чрез „семейната дъска“ на съответния специалист, работещ с клиента се предоставя един инструмент заедно с клиента не само да наблюдава взаимоотношенията и връзките в системата, но да пробва проемни в нея, да се връща в миналото или да отправи поглед в бъдещето.

Приложението на „семейната дъска“ е широкоспектърно и може да бъде използвана с различни целеви групи: индивиди, двойки, семейства, групи, супервизия на екипи. Семейната

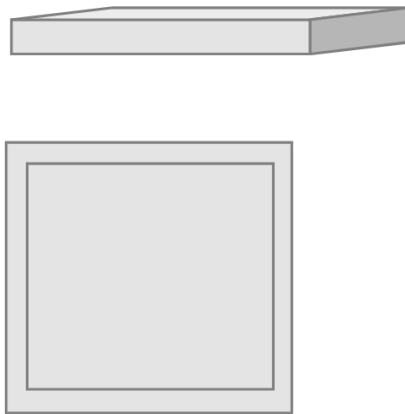
дъска дава информация за моментната ситуация, но може да бъде използвана в различни вариации – например както за проследяване на различни процеси и ситуации в миналото, така и за своеобразно проектиране на желани ситуации и взаимодействия в бъдещето.

В една от първите статии върху същността на „семейната дъска“ Курт Лудевиг пише:

„Развитието на семейната дъска – една дървена дъска с дървени фигури, които репрезентират членовете на семейството – представя опита да се даде една инструментална основа на ориентираната скъм системите диагностика и терапия.“ [4, с. 235].

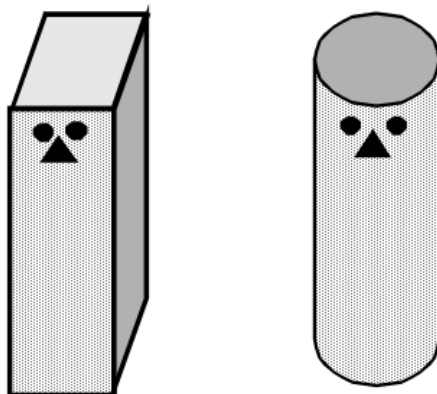
Самата „семейна дъска“ представлява 50 x 50 см. широка дървена дъска, обкантена отвсякъде с линия на 5 см. от ръбовете на дъската. Тази линия очертава вътрешния и външен свят на взаимоотношенията.

Фиг. 1. Изображение на дъската



Към самата дъска принадлежат и дървени фигури с различен размер и форма – такива от 10 и от 5 см. Формите на фигурите са квадратни, изобразяващи мъжки членове на семейството, и кръгли – женските. Тези форми правят аналог със символите, които се използват в изработването на генограми, където с квадрат се отбелязва мъж, а с кръг жена. Разбира се използването на съответните фигури би могло да има и друго тълкуване. Например кръглата форма може асоциативно да бъде свързана с нещо меко, привлекателно, гладко; големите фигури освен че се ползват за изобразяване на възрастните могат да бъдат свързани и с асоциации и интерпретации като мощен, голям, доминиращ. Фигурите при „семейната дъска“ са изчистени и семпли. Те имат само загатнато лице с две точки за очи и триъгълник за нос и уста. Това би трябвало да спомогне клиента да се концентрира не върху качествата на участващите личности, а по-скоро върху представянето на взаимоотношенията между тях.

Фиг. 2. Изображение на фигурите



В своята разработка Курт Лудевиг добавя към тези фигури и цветни такива, които биха могли да са осмоъгълни и се използват най-вече да представят дадени специалисти или експерти, авторитети външни за системата, като например терапевт, лекар, социален работник и прочие.

При използването на „семејната дъска“ би могло да се прояви творчество и при избора на фигури за нея според ситуацията и наличните ресурси. Тя би могла да бѐда адаптирана и заместена с подрѐчни материали като например лего фигури; фигури от шоколадови яйца. Среќани са вариации и примери за заместване на дървените фигури с копчета, на които им се придава занчение и символика, ако е необходимо. Творческият подход в работата, особено с деца, събужда и провокира интереса и нагласите за сътрудничество на клиента, създава един своеобразен мост между специалиста и детето и до голяма степен улеснява тяхното взаимодействие.

Дъската прилича на „символична версия на семејна скулптура“ [4, с. 235]. Важни елементи при работата със „семејната дъска“ са разстоянията между отделните фигури наредени по нея, посоката на погледите, позиционирането на фигурите върху дъската, размера и формата на фигурите, последователността на тяхното поставяне върху дъската. Пространственото разстояние между фигурите носи послание за социалната/емоционалната близост или дистанция между тях. Посоката на погледите на фигурите помежду им дава възможност да се покаже интензитета на връзката. Фигури, които са кръгово позиционирани помежду си често посочват, че те принадлежат заедно, имат равни права и живеят в хармония.

Според авторите на метода, той се развива в четири перспективи:

1. Метрични аспекти на информацията: брой и вид на фигурите, които клинетът използва и поставя върху дъската. Кои са те?
2. Структурни аспекти: големина и форма на фигурите, посоката на погледите помежду им, както и отдалечеността на фигурите една от друга. Как и до каква степен фигурите се отнасят една към друга.
3. Семантичен аспект: клиентите описват тяхната интерпретация на съдържателното значение на отделните структурни елементи.
4. Прагматични аспекти: свързани са с нивата на информация. Така на пример една малка, формална и незначителна промяна може да придобие голямо значение за цялостната ситуация.

При използването на „семејната дъска“ индивидите биват поканени, в зависимост от целта на срещата, символично да представят отделните членове на семейството им, поставяйки ги върху дъската. Наблюдаващият може да съпътства процеса с подходящи въпроси и да насочва клиента си в зависимост от целта на тяхната среща. Специалистът, използващ в своята работа „семејната дъска“, в началния етап може да въведе и насочва клиента си с някои от следните формулировки:

- моля, изберете за всеки член от семейството си (екипа, групата) една фигура и поставете фигурите върху дъската така, както се отнасят една към друга;
- цветните фигури оставете за края;
- дъската има линия, която я разделя на вътрешно и външно поле;
- фигурите имат очи, т.е. биха могли да се гледат;
- имате толкова време, колкото ви е необходимо.

Опитите и изследванията, които се правят с метода сочат, че за подреждането на семейството отделните индивиди имат нужда не повече от 2 минути, а за разширеното семейство до 12 минути. След подреждане на своеобразната семејна констелация върху дъската важен момент са и последващите въпроси, които биха могли да бѐдат: Кой кой е? Какво означават отделните особености/фактори – като например отдалеченост, погледи и т.н.? Как и поради каква причина са позиционирани по определения начин фигурите? Изясняват се времевите параметри на представената конфигурация и се борави с понятията близост и дистанция, наблюдава се има ли изолирани фигури, като метод за интервенция би могло да се използва и разиграването на диалози между фигурите. Отбелязва се и наличието или липсата на подгрупи и формирания и тяхното евентуално влияние върху семейството/системата, както и има ли липсващи личности, които съществуват в семейството, но не са поставени на дъската. С най-голяма тежест са факторите посока на погледите и разстояние между фигурите. Те дават

бърза първична представа за взаимовръзките и взаимоотношенията между членовете на даденото семейство. Отварят пространство за разговор върху теми като привързаност, близост, доминантност, изолация и т.н. Отчасти определящ е и фактора форма на цялостната конфигурация: кръгът например говори за затворена хармония; полукръгът за отворена хармония; линията за липса на отношения; елипсата за замяна; триъгълникът за напрежение и конфликт.

Поради уникалността и индивидуалността на всеки клиент и всяка семейна констелация от подреждането на фигурите върху „семейната дъска“ не може да бъде еднозначно разчетено значението на самата композиция за клиента, както и значението на използваните фигури и крайната форма на инсталацията върху дъската. Затова от съществено значение при използването на този инструмент в практиката е общуването с клиента. Самата „семейна дъска“ не е своеобразен тест за клиента, а средство за общуване върху дадена социална система, взаимодействията и взаимоотношенията между нея. Средство за разкриване на горещите, проблемни моменти за клиента при функционирането му в рамките на дадената система.

Едни от най-често използваните въпроси при работата със „семейната дъска“ са така наречените циркулярни въпроси. Такъв тип въпроси дават възможност на клиента да смени перспективата, т.е. клиентите биват запитвани не за техните лични нагласи, действия и чувства, а за тези на други личности, как той би се чувствал, би постъпили на тяхно място. По този начин се разглеждат по-задълбочено взаимоотношенията и взаимовръзките в системата. Предимствата на циркулярните въпроси са свързани с това, че дават възможност на клиента да се опита да се постави на мястото на другите и да погледне ситуацията от друга гледан точка, което би могло да промени начина на мислене и да открие нови хоризонти за възможности за решаване на даден проблем. Освен това спомагат съответния специалист да събере поз-изчерпателна информация за процесите и отношенията в дадена група или система, респективно семейство.

От изключително значение при работата със „семейната дъска“ са отношението и професионализма на специалиста, използващ я в практиката си. В работата със своите клиенти дадения специалист трябва стриктно да се въздържа от всякакви възможности за повлияване и сугестия на клиента, както и от прибързани опити за диагностика. Вместо това би трябвало само да подпомага клиента при разтълкуването на композицията му и да му съдейства, изхождайки от едно от основополагащите твърдения в социалната работа, че клиента е експерт за себе си и своите проблеми, а специалистите играят подкрепяща и насочваща роля в процеса му на справяне с дадените проблеми.

Хубаво е изходната точка на работа да е винаги клиента като уменията на специалиста да бъде гъвкав, адаптивен и да прилага творчески подход в работата си са много подпомагащи работния процес със „семейната дъска“. Изключително важно е общуването с клиента и задаването на конструктивни, подпомагащи работния процес въпроси като е съществено да не се използват сляпо заучени фрази и въпроси, а да се адаптират към клиента, неговата ситуация и целите, които са поставени за работата с него. Важно умение на специалиста, използващ „семейната дъска“ в работата си, е това да съумее на приключи в правилния момент работата с клиента.

Изключително ценно при ползването на „семейната дъска“ е възможността за емоционална дистанция при боравенето с дървените фигури, което в много от случаите улеснява процеса на работа с клиентите. Методът позволява по-щадящо пресъздаване на социални реалности от системата на клиента по един творчески начин. „Семейната дъска“ има широкоспектърно приложение в различни области – социална работа, терапевтична работа, психоанализа и би могла да се използва като гъвкав инструмент за интервенция в различни проблемни ситуации, свързани с биографичната работа с клиента.

References:

1. Berg H., Bökmann, M., Ludewig, R., Ludewig, K. (1989) (Re-)Konstruktion familiärer Geschichte unter Verwendung des "Familienbretts". *Methodische Zugänge*, In: *Familiendynamik* 14: 127-146

2. Breiner, G., Polt, W. (2012) Lösungen mit dem Systembrett. Ökoptopia
3. Ludewig, K. (1992) Systemische Therapie. Grundlagen klinischer Theorie und Praxis, Stuttgart (Klett-Cotta)
4. Ludewig, K., Pflieger, K., Wilken, U., Jakobsköttler, G. (1983) Entwicklung eines Verfahrens zur Darstellung von Familienbeziehungen: Das Familienbrett, In: *Familiendynamik* 8: 235-251
5. Ludewig, K., Wilken, U. (2000): Das Familienbrett. Ein Verfahren für die Forschung und Praxis mit Familien und anderen sozialen Systemen, *Göttingen (Hogrefe)*
6. Polt, W., Rimser M. (2006) Aufstellungen mit dem Systembrett, Ökoptopia

Rosica Mihaylova
Assoc. prof., PhD
Konstantin Preslavsky – University of Shumen
e-mail: r.mihaylova@shu.bg

Ekaterina Mihaylova
Assoc. prof., PhD
Konstantin Preslavsky – University of Shumen
e-mail: e.lyutskanova@shu.bg